

3390

بلاغ

روش‌های پژوهش در روابط بین‌الملل

سرشناسه	لمونت، کریستوفر
عنوان	روش های پژوهش در روابط بین الملل Research Methods in International Relations
پدیدآور	کریستوفر؛ مترجم: علیرضا ثمودی پیله رود
مشخصات نشر	قم: دانشگاه مفید، ۱۳۹۷
مشخصات ظاهری	۳۴۹ ص.
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۸۰۹۲-۹۹-۸
وضعیت فهرست نویسی	فهرست نویسی براساس اطلاعات فیپا (فهرست نویسی پیش از انتشار)
یادداشت	کتابنامه. چاپ اول.
موضوع	۱. روابط بین الملل - تحقیق - روش شناسی. ۲. روابط بین الملل - پژوهش. ۳. روابط بین الملل - جنبه های سیاسی.
شناسه افزوده	الف. ثمودی، علیرضا، ۱۳۵۸ -، مترجم ب. دانشگاه مفید. ج. عنوان.
رده بندی کنگره	۱۳۹۷ ۲۹ JZ ۱۲۳۴
رده بندی دیویی	۳۲۷/۰۷۲۱
کتابخانه ملی	۲۸۰۸ - ۹۷ - ن

روش‌های پژوهش در روابط بین‌الملل

کریستوفر لمونت

•

ترجمهٔ علیرضا ثمودی پیلهرود

این اثر ترجمه‌ای است از:
Research Methods in International Relations
Christopher Lamont
SAGE Publication Inc. 2015
Translated by: Alireza Samoudi Pilehroud

روش‌های پژوهش در رابط بین الملل
کریستوفر لدونت
ترجمه‌ علیرضا ثمودی پیلهرود

ناشر : انتشارات دانشگاه مفید
چاپ : اشراق
ویراستار : جمال امامی
طراح و صفحه‌آرا : روح‌الله محمدی
شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۸۰۹۲-۹۹-۸
چاپ اول : تابستان ۱۳۹۷
شمارگان : ۳۰۰ جلد
قیمت : ۳۸۰۰۰ تومان

entesharat@mofidu.ac.ir

قم - انتهای بلوار شهید صدوقی - دانشگاه مفید
تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۳۰۲۲۶ نمابر: ۰۲۵-۳۲۹۳۵۱۷۷ صندوق پستی: ۳۶۱۱-۳۷۱۸۵

با مهر تقدیم به استاد بزرگوارم
سرکار خانم دکتر سعیده لطفیان

www.Ketab.ir

فهرست مطالب

۱۳	.....	مقدمه
۱۵	.....	مقدمه مترجم
۱۷	.....	درباره نویسنده
۱۸	.....	تقدیر و تشکر
۲۱	.....	دبیاجه
۲۴	.....	پژوهش و نگارش در حوزه روابط بین الملل
۲۸	.....	روش های پژوهش به مثابه رهنمود
۳۲	.....	سازمان دهی فصل های کتاب
۴۰	.....	نتیجه پایانی
۴۱	.....	پی نوشت ها

فصل نخست: روش های پژوهش در روابط بین الملل

۴۵	.....	از روش شناسی تا روش
۴۷	.....	معرفت شناسی های رقیب: تجربه گرایی و تفسیر گرایی
۵۵	.....	تجربه گرایی
۵۷	.....	تفسیر گرایی
۵۹	.....	از نظریه تا روش؛ انتخاب های پژوهشی
۶۶	.....	اندیشیدن درباره روش شناسی، معرفت شناسی و هستی شناسی

۶۸	..... بازگشت به مبانی اساسی: تفکر انتقادی پیرامون روابط بین‌الملل
۷۱	..... خلاصه فصل
۷۲	..... منابع برای مطالعه بیشتر
۷۳	..... پی‌نوشت‌ها

فصل دوم: پرسش‌های پژوهش و طرح پژوهش

۷۸	..... تعریف پژوهش پرسش‌محور
۸۰	..... از عنوان، موضوع، پژوهش تا پرسش پژوهش
۸۰	..... پرسش‌های پژوهشی تجربی
۸۸	..... پرسش‌های پژوهشی تفسیری
۹۱	..... پژوهش تفسیری و سریه انشائی
۹۱	..... پژوهش تفسیری و سیاست‌نمادین
۹۲	..... خلاصه؛ تجربه‌گرایی یا تفسیرگرایی
۹۳	..... از پرسش پژوهش تا طرح پژوهش
۹۴	..... طرح پژوهش تجربی
۹۶	..... طرح پژوهش: پرسش پژوهش تا نمونه‌پژوهی
۹۹	..... طرح پژوهش تفسیری
۱۰۲	..... طرح‌نامه پژوهش
۱۰۵	..... خلاصه فصل
۱۰۶	..... منابع برای مطالعه بیشتر
۱۰۷	..... پی‌نوشت‌ها

فصل سوم: اخلاق پژوهش

۱۱۱	..... اخلاق، حامیان مالی و طرح پرسش‌های اشتباه
۱۱۳	..... سرقت علمی و تقلب دانشگاهی
۱۱۴	..... اخلاق پژوهش و سرقت علمی
۱۱۷	..... ارجاع‌دهی و نقل قول
۱۱۹	..... دستکاری و تحریف شواهد

۱۲۱.....	سوزهای انسانی: کمیته‌های اخلاق و هیئت‌های نهادی بررسی
۱۲۵.....	مجموعه قوانین اخلاقی رفتاری
۱۲۷.....	رویکردهای مختلف به موضوع اخلاق
۱۳۱.....	خلاصه فصل
۱۳۲.....	منابع برای مطالعه بیشتر
۱۳۲.....	پینوشته‌ها

فصل چهارم: نگارش پیشینه پژوهش ۱۳۵

۱۳۹.....	پیشینه پژوهش: آن چه هست و آن چه نیست
۱۴۴.....	آغاز پیشینه پژوهش
۱۴۴.....	جستجو در میان منابع موجود
۱۴۷.....	یادداشت‌برداری خوب
۱۴۹.....	نگارش پیشینه پژوهش
۱۵۰.....	سازمان‌دهی پیشینه پژوهش
۱۵۳.....	خلاصه فصل
۱۵۴.....	منابع برای مطالعه بیشتر
۱۵۵.....	پینوشته‌ها

فصل پنجم: روش‌های کیفی در روابط بین‌الملل ۱۵۷

۱۵۸.....	چיستی و چرایی استفاده از روش‌های کیفی در روابط بین‌الملل
۱۶۰.....	گردآوری داده‌های کیفی
۱۶۲.....	پژوهش بایگانی یا سند محور
۱۶۱.....	اسناد رسمی و پژوهش بایگانی محور
۱۶۳.....	رسانه‌ها و گردآوری منابع دست دوم
۱۶۵.....	محدودیت‌های پژوهش سند محور
۱۶۷.....	مصاحبه‌ها
۱۶۷.....	شکل‌های مختلف مصاحبه: ساختمند، نیمه ساختمند و غیرساختمند
۱۶۸.....	مصاحبه‌های ساختمند

۱۶۹	مصاحبه‌های نیمه ساختمند
۱۷۰	مصاحبه‌های غیرساختمند
۱۷۱	انجام مصاحبه؛ راهنمایی‌ها و توصیه‌های کلی
۱۷۴	گفتگوی گروه‌های متمرکز
۱۷۵	پژوهش اینترنت‌محور
۱۷۷	تحقیق داده‌های کیفی
۱۷۸	تحلیل محتوا
۱۸۱	تأمین گمان
۱۸۳	خلاصه فصل
۱۸۴	منابع برای مطالعه بیشتر
۱۸۵	پی‌نوشت‌ها

۱۹۱	فصل ششم: روش‌های کمی در روابط بین‌الملل
۱۹۳	روش‌های کمی در روابط بین‌الملل؛ چگونگی استفاده از این روش‌ها
۱۹۵	مزیت‌های روش‌های کمی
۱۹۸	روش‌های صورت‌گرا و نظریه‌بازی‌ها
۲۰۵	روش‌های کمی؛ مجموعه داده‌ها و تحلیل آماری
۲۰۷	پیمایش و طراحی پرسشنامه
۲۱۲	تحلیل آماری
۲۱۶	خلاصه فصل
۲۱۷	منابع برای مطالعه بیشتر
۲۱۷	نکته‌های ویژه

۲۲۱	فصل هفتم: پژوهش با روش‌های ترکیبی در روابط بین‌الملل
۲۲۴	پژوهش با روش‌های ترکیبی: چرایی استفاده از آن
۲۲۴	پژوهش با روش‌های ترکیبی و مکمل بودن آن
۲۲۷	پژوهش روش‌های ترکیبی و اعتبارسنجی چندوجهی
۲۳۱	پژوهش روش‌های ترکیبی و گردآوری کل‌نگرانه داده‌ها

۲۳۳	روش‌های نوآورانه: مدل‌های شبیه‌سازی .....
۲۳۶	طراحی مدل کارگزار محور .....
۲۳۷	بررسی رهنمودهای کاربردی درباره روش‌های ترکیبی .....
۲۳۹	خلاصه فصل .....
۲۴۰	منابع برای مطالعه بیشتر .....
۲۴۱	پی‌نوشت‌ها .....

۲۴۳	فصل هشت: نمونه پژوهی در روابط بین‌الملل .....
۲۴۶	نمونه پژوهی چیست؟ .....
۲۵۵	طرح نمونه پژوهی .....
۲۶۰	سازوکارهای علمی و ردیابی فرایند .....
۲۶۴	خلاصه فصل .....
۲۶۴	منابع برای مطالعه بیشتر .....
۲۶۵	نکته‌های ویژه .....

۲۶۹	فصل نهم: پژوهش میدانی در روابط بین‌الملل .....
۲۷۳	چرایی انجام پژوهش میدانی .....
۲۷۶	پژوهش میدانی چیست؟ .....
۲۷۹	پژوهش میدانی؛ دسترسی و روش‌ها .....
۲۸۰	با چه کسی صحبت کنیم و چه پرسیم؟ .....
۲۸۴	پژوهش میدانی؛ آسیب، رضایت و شفافیت .....
۲۸۹	خلاصه فصل .....
۲۹۱	منابع برای مطالعه بیشتر .....
۲۹۲	پی‌نوشت‌ها .....

۲۹۵	فصل دهم: ساختار و نحوه نگارش پژوهش .....
۲۹۶	نگارش یک اثر علمی و دانشگاهی؛ عناصر اصلی مقاله پژوهشی .....
۲۹۷	چکیده .....

۲۹۸	.....	مقدمه
۲۹۹	.....	پیشینه پژوهش
۳۰۰	.....	روش‌شناسی
۳۰۱	.....	روش‌شناسی پژوهش کمی
۳۰۲	.....	تحلیل داده‌ها
۳۰۳	.....	نمونه‌گیری
۳۰۴	.....	ارجاع‌ها / کتاب‌شناسی
۳۰۵	.....	نقشه روش
۳۰۵	.....	گام نخست: طرح کار را بنویسید
۳۰۷	.....	گام دوم: آغاز فرایند نگارش
۳۰۸	.....	فرایند نگارش: راه‌های دربارۀ سبک‌شناسی
۳۱۲	.....	گام سوم: چند بار پیش‌نویس طرح را بنویسید، چند بار نمونه‌خوانی و چند بار ویرایش کنید
۳۱۳	.....	خلاصه فصل
۳۱۴	.....	منابع برای مطالعه بیشتر
۳۱۵	.....	پی‌نوشت‌ها
۳۱۷	.....	واژه‌نامه
۳۳۱	.....	منابع و مآخذ
۳۴۳	.....	نمایه

مقدمه

هنگامی که در سال ۱۳۶۶، کار علمی خود را در دانشگاه شهید بهشتی آغاز کردم، مواجه شدم دانشجویان عمدتاً جزوات اساتید را به عنوان منابع درسی مطالعه می‌کنند. کتاب خواندن خیلی رایج نبود و به آن صورت، کتب درسی فراوانی نیز وجود داشت، اما ناگوارتر از این موضوع، فقدان متدلوژی در طبقه‌بندی مواد خام و استنباط از استنتاج علمی بود. جمع‌کردن توصیفی مواد خام بدون مفهوم‌سازی و کار سوزیک، روش مسلط مقاله‌نویسی و رساله‌نویسی بود. وقتی در اولین کلاس خود، درس فلسفه و چارچوب نظری را مطرح کردم، عموماً دانشجویان ناآشنا بودند. این تجربه موجب شد تا اولین کار تحقیقاتی و علمی خود را در دانشگاه شهید بهشتی در رابطه با «روش تحقیق در علوم سیاسی و روابط بین‌الملل» به صورت کتاب بنویسم. «نگاه علمی» و قلم زدن «دور از دخل و تصرف‌های ذهنی» آنقدر مهم بود که خوب بختانه برای چندین دهه موفق شدم کلاسهای روش تحقیق را برای دوره‌های مختلف در دانشگاه‌های متعدد برای بیش از پنج هزار دانشجوی تدریس کنم. اصولاً متد علمی به معنای علوم دقیقه در دانشگاه‌های آمریکا وارد مطالعات و تحقیقات علوم انسانی شد و در نیمه دوم قرن بیستم دوره‌ای از روش‌های نوین و تکاملی خود را سیر کرد. اصالت کار میدانی و بهره‌گیری از مصاحبه، پرسشنامه، مفهوم‌سازی، متدهای ریاضی و نظریه پردازی تحت تأثیر علوم دقیقه هستند. در نهایت محققان علوم سیاسی، اقتصاد سیاسی و روابط بین‌الملل به محدودیتهای کمی‌گرایی در این دسته از علوم پی بردند و تحقیقات مجموعه‌ای از متدهای کمی و کیفی را شامل شد. اما اثرات کمی‌گرایان بر

این علم بعد از دهه ۱۹۷۰ مثبت بوده به طوری که دقت فکری، دقت قلمی، تمرکز در مفهوم‌سازی و نظریه‌پردازی انباشتی را به ارمغان آورده است. هم‌اکنون رساله‌ای بدون طرح تحقیق متصور نیست و محقق آموخته تا وارد جزئیات شود و صرفاً برگوشه‌ای از حقیقت‌های کلان متمرکز شود. این گونه است که علم و تحقیق جنبه‌های انباشتی پیدا می‌کند و میان محققان ارتباط متدلوزیک و نظای برای فهم پدیده‌های سیاسی و اقتصادی برقرار می‌شود.

براین پایه استدلالی، هر قدر متون متدلوزیک بیشتر در جامعه علمی ایران عرضه گردند، ربح‌انگاریست‌های متدلوزیک دانشجویان و محققان افزوده خواهد شد و این به نفع علوم انسانی است زیرا که افراد را دقیق‌تر و متمرکزتر در مفاهیم و نظریه‌پردازی می‌کند. کتاب آقای کریستوفر کمونت که هلندی هستند در امتداد تأثیر پدیداری از «علمی شدن» روابط بین‌الملل که در دانشگاه‌های برتر آمریکا رایج است، رشتۀ تألیف درآمده است. در تقسیم‌بندی‌های این کتاب، عموم نکات کلیدی تحقیق علمی آورده شده و به صورت روشن، ترتیبی و نسبتاً دقیق بحث شده است. هر چند این کتاب، نمونه‌ها و مصادیق فراوانی را ارائه نکرده ولی قلم روان و منظم است، خواننده را به فهم حساسیت‌های کمی و کیفی طبقه‌بندی‌های رشته روابط بین‌الملل سوق می‌دهد. در عمیق این کتاب محتاج آموزش استاد است و نمی‌توان صرفاً آن را مطالعه کرد و متوجه جزئیات شد. محتوای این کتاب لازم است، با مناسبات، عناوین و مصادیق فراوانی تدریس شود تا دانشجوی فرصت مقایسه و نحوه استفاده از متدهای آن را بیاموزد.

به سهم خودم از جناب آقای دکتر ثمودی پيله‌رود که زحمت ترجمه کتاب را کشیده‌اند تشکر می‌کنم و دقت و وسواس علمی ایشان را تقدیر می‌کنم. امیدوارم ترجمه این اثر، گامی برای علمی‌کردن، کمی‌کردن و دقیق‌تر کردن علم سیاست، علم اقتصاد سیاسی و علم روابط بین‌الملل در ایران شود.

مقدمه مترجم

ترجمه کتاب روش‌های پژوهش در روابط بین‌الملل، تجربه‌ای گرانبها برای این جانب بود، زیرا اولین برآشنا شدن با مفاهیم جدید، افتخار بهره‌مندی از دانش استاد ارجمند را این حوزه نصیبم شد. هدف از ترجمه کتاب، آشنا ساختن دانش‌آموزان علم سیاسی به ویژه دانشجویان روابط بین‌الملل با مفاهیم بنیادین درس روش‌های پژوهش بود. در ترجمه تلاش شد از به‌کارگیری واژگان غیرقابل فهم و نامانوس پرهیز شود و متن روان در اختیار دانشجویان قرار بگیرد.

نخست، مراتب قدردانی خود را از آقای دکتر محمد سریع‌القلم که همواره دغدغه روش‌شناسی در علوم انسانی و به‌طور خاص در علوم سیاسی و روابط بین‌الملل را دارند، ابراز می‌کنم که با وجود مشغله فراوان زحمات نگارش مقدمه کتاب را پذیرفتند. همچنین از آقای دکتر سید محمد علی حسینی زاده تشکر ویژه دارم که زمینه بهره‌مندی از دانش دکتر سریع‌القلم را فراهم کردند. آقای دکتر سید صادق حقیقت که ارزیابی کتاب را برعهده داشتند، سپاسگزارم که با دقت بسیار کتاب را مطالعه و نکات ارزشمندی را گوشزد و در ترجمه اختیار برخی اصطلاح‌ها کمک کردند.

از آقایان دکتر مهدی کاظمی و دکتر علیرضا مقدم و خانم دکتر الهام فراهانی همکاران خودم در دانشگاه مفید نیز سپاسگزارم که به اینجانب در یافتن معادل‌های فارسی مناسب برای برخی از اصطلاح‌ها و واژه‌های تخصصی کمک کردند و وقت ارزشمند خود را در اختیار من قرار دادند. از

معاون محترم پژوهشی آقای دکتر ناصر الهی، شورای محترم انتشارات و آقای محسن ابوالفتحی مدیر محترم انتشارات دانشگاه مفید و همکاران محترم‌شان که برای انتشار کتاب تلاش کردند، تشکر می‌کنم. از دیدگاه‌ها و پیشنهادهای شما پژوهشگران و دانشجویان عزیز برای اصلاح و بهبود کتاب استقبال می‌کنیم.

علیرضا ثمودی پبله‌رود

تابستان ۱۳۹۷

درباره نویسنده

دکتر کریسینر لمونت استادیار رشته روابط بین‌الملل در بخش روابط بین‌الملل و سازمان‌ها، بین‌المللی در دانشگاه گرونینگن هلند و همچنین از رؤسای بخش پژوهش در حوزه اخلاق و جهانی شدن» در مؤسسه مطالعات جهانی شدن دانشگاه گرونینگن است. لمونت در چند کلاس مختلف به تدریس روش پژوهش می‌پردازد. روش‌شناسی در رشته روابط بین‌الملل، روش‌شناسی و رویه‌های پژوهشی، روش پژوهش در تاریخ و روابط بین‌الملل و روش پژوهش در مطالعات منطقه‌ای از جمله کلاس‌ها هستند که ایشان تدریس آن‌ها را برعهده داشته است. لمونت همچنین در مؤسسه عدالت در حال گذار در دانشگاه اولستر در ایرلند شمالی به عنوان یک پژوهشگر فوق‌دکتری، سابقه فعالیت پژوهشی دارد. وی همچنین در دانشگاه راگبی در کرواسی در چارچوب برنامه فولبرایت مشغول به پژوهش بوده است. لمونت دارای درجه دکتری از دانشگاه گلاسکو است، کارشناسی ارشد خود را در رشته سیاست اروپایی و بین‌المللی از دانشگاه ادینبورگ و مدرک کارشناسی خود را در رشته مطالعات بین‌الملل از دانشگاه می‌سی‌سی‌پی دریافت کرده است. حقوق بشر و عدالت در حال گذار از جمله علایق پژوهشی لمونت است. وی پژوهش‌های کنونی خود را بر حوزه‌هایی همچون عدالت در حال گذار در خاورمیانه و شمال آفریقا به ویژه لیبی و تونس متمرکز ساخته است. آثار پژوهشی وی مجموعه‌ای از تک‌نگاری‌ها، کتاب عدالت کیفری بین‌المللی و سیاست تبعیت (انتشارات Ashgate این کتاب را در سال ۲۰۱۰ چاپ کرد)

و مقاله‌های پژوهشی فراوان را در برمی‌گیرد. وی همچنین در تدوین مجموعه کتاب‌های مختلفی نیز همکاری داشته است.

تقدیر و تشکر

کتاب «روش‌های پژوهش در روابط بین‌الملل» کتاب درسی است که تدوین آن تا حد زیادی نتیجه و مرهون فعالیت‌هایم در کلاس‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد در دانشگاه گرونینگن است. این انتظار وجود دارد که دانشجویان رشته روابط بین‌الملل در مقایسه با سایر حوزه‌های مطالعاتی در علوم اجتماعی و انسانی طیف گسترده‌ای از موضوع‌های علمی سروکار داشته باشند؛ موضوع‌هایی که رشته‌های مرتبطی همچون علوم سیاسی، حقوق بین‌الملل، اقتصاد، فلسفه سیاسی و فلسفه را در برمی‌گیرد. در حقیقت، هم اکنون در برنامه‌های درسی بسیاری از برنامه‌های رشته روابط بین‌الملل چه در مقطع کارشناسی و چه در مقطع کارشناسی ارشد واحدها و درس‌هایی از این رشته‌های مرتبط گنجانده می‌شود. به معنای دقیق کلمه، نبود یک رویکرد واحد و منسجم درباره روش‌های پژوهش که بتواند زیربنای این رشته را شکل دهد، نباید مایه شگفتی و تعجب شود.

در مقابل، اغلب از دانشجویان روابط بین‌الملل خواسته می‌شود، بدون اینکه هیچ‌گونه آموزش علمی و دانشگاهی خاصی در رشته خود گذرانده باشند، شیوه نوشتن مقاله‌های علمی و دانشگاهی را فرا بگیرند. به همین دلیل نیز این دانشجویان برای آشنا شدن با روش‌های پژوهش، همواره نگاه‌شان به رشته‌هایی همچون علوم سیاسی است. با این حال، با توجه به درگیر شدن رشته روابط بین‌الملل با رشته‌های مرتبط در علوم اجتماعی، بی‌تردید نیازمندی‌های گسترده‌ای از سنت‌های روش‌شناختی و روش‌ها، پیش شرط انجام پژوهش و نگارش در رشته روابط بین‌الملل است. بی‌تردید، دانشجویان روابط بین‌الملل برای اینکه بتوانند با رویکردی انتقادی وارد بحث‌ها و مناظره‌های سیاسی و علمی این رشته شوند و به این حوزه‌ها کمک کنند، باید با طیف گسترده‌ای از سنت‌های پژوهشی، روش‌ها و شیوه‌ها آشنا شوند.

نکته متناقض اینجا است که با وجود طیف گسترده‌ای از روش‌های به‌کار گرفته شده توسط دانشجویان و اندیشمندان روابط بین‌الملل، متن‌های مرتبط با روش‌های پژوهش در این رشته برائۀ یک سنت پژوهشی یا روش خاص تمرکز دارند یا اینکه به طور بنیادی و اساسی به موضوع روش‌ها نمی‌پردازند. به طور خلاصه می‌توان گفت، متن‌های مرتبط با روش‌های پژوهش یا به رویکرد روش‌شناختی خاص می‌پردازند و بدون اینکه چارچوب و نمای کن‌نگرانه‌ای درباره این رشته را در اختیار دانشجویان قرار دهند، از یک رویکرد روش‌شناسی خاص حمایت می‌کنند. در نتیجه، دانشجویانی که در رشته روابط بین‌الملل گام در مسیر پژوهش و نگارش می‌گذارند، کار خود را با یک دورنمای مبهم درباره روش‌ها و روش‌شناسی‌ها شروع می‌کنند، آن‌هم روش‌ها و روش‌شناسی‌هایی که در جریان مشاهده‌های روش‌شناختی، خود ساختی دیگر در مجادله‌های سری معسوب می‌شوند؛ مجادله‌ها و ستیزه‌هایی که به ویژگی اصلی رشته روابط بین‌الملل معاصر تبدیل شده‌اند.

در واقع، بازخوردهای به دست آمده از دانشجویان بود که ضرورت بهره‌مندی از یک رویکرد کاربردی تریه روش‌های پژوهش را برجسته ساخت و موجب شد تا از این مجادله‌های نظری اشاره شده یک گام به عقب بردارم و در عوض بر این موضوع تمرکز کنم که یک راهنمای جامع برای روش‌های پژوهش در روابط بین‌الملل در اختیار دانشجویان قرار داده شود. موسوعی که در نهایت مرا به سوی برعهده گرفتن وظیفه نگارش این کتاب رهنمون ساخت. به طور خلاصه باید بگویم کتاب روش‌های پژوهش در روابط بین‌الملل به دنبال تحقق همان هدف اشاره شده است که همانا تدوین یک کتاب راهنمای جامع درباره روش‌های پژوهش در رشته روابط بین‌الملل است.

در اینجا مایلم قدردانی خود را از همکاران و دانشجویانم ابراز کنم که دیدگاه‌های خود درباره روش‌های اشاره شده در این کتاب را در اختیار من گذاشتند. همچنین سپاس ویژه‌ای از همکارانی دارم که در کنار آن‌ها در دانشگاه گرونینگن لذت تدریس روش‌های پژوهش را چشیدم. تمایل دارم از دکتر باربارا هنکس، آقای بنجامین هربرت، دکتر منو کامینگا و دکتر

ریچارد پاپینگ قدردانی کنم. از هانا پان ویتزو و آرنائود کورتس نیز که دیدگاه‌ها و بازخوردهای خود درباره نسخه‌های نخستین این کتاب را در اختیارم قرار دادند، تشکر و قدردانی می‌کنم. همچنین باید از دانشجویانم در کلاس‌های مختلف همچون روش‌شناسی در روابط بین‌الملل، روش‌شناسی و رویه‌های پژوهشی و روش‌های پژوهش در تاریخ و روابط بین‌الملل در دانشگاه گرونینگن هم تشکر کنم که الهام بخش تدوین این کتاب درسی بودند.

باید از ناتالی آگه‌ئیلرا و جیمز پایپر در انتشارات Sage نیز قدردانی کنم که هر دوی به‌طور خستگی‌ناپذیری در فرایند نگارش این کتاب از من حمایت کردند و اگر تشریفات‌های آن نبود، امکان تدوین این کتاب هم فراهم نمی‌شد. افزون بر این، باید مراتب قدردانی خود را از ارزیاب‌ها و داوران این کتاب ابراز کنم که دیدگاه‌های ارزشمند و خردمندانه‌ای را در بخش‌های فصل‌های این کتاب را در اختیارم قرار دادند و به اتقای آن کمک شایانی کردند.

در پایان، از خانواده، دوستان، همکاران و البته دانشجویانم به دلیل بردباری و درک شرایط به‌هنگام نگارش و تدوین این کتاب قدردانی می‌کنم.

کریستوفر لمونت

شهر تونس - جمهوری تونس

اوت ۲۰۲۰

دیباچه

کتاب «روش‌های پژوهش در روابط بین‌الملل» منبعی برای دانشجویان و پژوهشگران روابط بین‌الملل است تا با مراجعه به آن به شناخت و فهم مناسبی از طیف وسیعی از روش‌های پژوهش و روش‌شناسی دست پیدا کنند؛ روش‌هایی که در رشته روابط بین‌الملل به طور مرتب با آنها مواجه می‌شویم^(۱). درک و دریافت محکم و قوی از مجموعه متنوع روش‌ها و روش‌شناسی‌هایی که از سوی دانشمندان روابط بین‌الملل استفاده قرار می‌گیرد، هم پیش شرط ضروری برای فهم و ارزیابی اثر علمی پیش رو است و هم برای طراحی روش پژوهش شما مورد نیاز است؛ به معنای دقیق کلمه، روش‌های پژوهش و روش‌شناسی‌ها عناصری اصلی هستند که به «الزامات» فهم و تفسیر جهان پیرامونمان را می‌دهد.

با وجود اهمیت بی‌چون و چرای روش‌های پژوهش، دانشجویان در بیشتر مواقع از روی احتیاط و یا حتی با نوعی ناباوری با متن‌های روش‌پژوهی می‌شوند که به این موضوع اختصاص یافته است. می‌توان دانشجویان را به روابط بین‌الملل را که به سیاست بین‌الملل علاقه‌مند هستند و البته پژوهشگرانی که زمان اندکی برای آشنایی با زبان به شدت فنی روش‌ها دارند، اما از یادگیری روش‌های پژوهش استقبال چندانی نمی‌کنند، تا حدودی بخشید و این رفتار آنها را نادیده گرفت. بی‌تردید، روش‌شناسان در بیشتر مواقع یافته‌های خود را با زبانی خاص و بعضاً نامفهوم ارائه می‌کنند. نتیجه آن نیز شکل‌گیری این پندار

است که متن‌های مرتبط با روش‌ها، غیرقابل فهم است و اندیشیدن آن هم به صورت جدی به شیوه‌های موجود در روابط بین‌الملل تنها برای افرادی قابل فهم است که دوره‌های آموزشی پیشرفته در حوزه روش‌های پژوهش را پشت سر گذاشته‌اند.

در فصل‌های پیش‌رو این موضوع برای ما روشن می‌شود که به جای اینکه روش‌های پژوهش را غیرقابل فهم و البته دشوار بدانیم، روش‌ها، مبانی و اصولی را در اختیار می‌گیریم. ما می‌توانیم پروژه‌های پژوهشی خود را طراحی کنیم. هم روش‌ها در واقع فهم منطق اساسی و نهفته در کار پژوهشی ما است. در حقیقت، بهترین راه برای مواجه شدن با موضوع روش‌ها، طرح پرسش در موضوعی مرتبط با آنها و انجام کار پژوهشی است. بحث‌های انتزاعی در مورد روش‌های پژوهش اگرچه در تشریح نقاط قوت و محدودیت‌های مجموعه اطلاعات و یا شیوه تحلیل داده‌ها مفید است، اما به خودی خود نمی‌تواند به شما بگوید که آیا استفاده از این تکنیک‌ها برای پروژه پژوهشی شما مناسب است یا نه. برای برقراری پیوند میان موضوع پژوهش و روش‌ها، شما باید روش‌ها را در مجموعه‌ای از گزینه‌ها و انتخاب‌ها ادغام کنید؛ انتخابی که شما در فرایند نگارش مقاله، پایان‌نامه و یا رساله‌تان از جام می‌دهید.

کتاب «روش‌های پژوهش در روابط بین‌الملل» کتاب راهنمای جامع در باره روش‌ها و روش‌شناسی‌ها است. این کتاب راهنما با مجموعه‌ای از رهنمودها در باره پژوهش و نگارش در روابط بین‌الملل تکمیل شده است. این کتاب درسی افزون بر کمک به شما برای ایجاد بستروزمینه‌های لازم در انتخاب روش مناسب، در موضوع‌های مهم از جمله انتخاب پرسش پژوهش، راهنمایی‌هایی عملی در باره نحوه نگارش در اختیار شما قرار می‌دهد. در حقیقت، اگر ما نتوانیم داده‌های خود را به خوبی منتقل کنیم، دیگر مهم نیست که برای جمع‌آوری داده‌ها و یا تحلیل داده‌های مان تا چه میزان از خودمان مهارت نشان داده‌ایم. به همین خاطر نیز کار پژوهشی ما در این رشته برای مخاطب غیرقابل فهم می‌شود و یا اینکه به آسانی نادیده گرفته خواهد شد. در این جهان همراه با تحولات سریع که ویژگی آن دسترسی فوری به مجموعه‌ای

از اطلاعات فزاینده است، هیچ‌گاه تا بدین حد ضرورت انتقال دقیق و کارآمد نتایج پژوهش‌های ما احساس نشده است. ما به عنوان دانشجوی و پژوهشگر در رشته روابط بین‌الملل باید تلاش کنیم توانمندی‌های نوشتاری مان را که برای انتقال کارآمد یافته‌های پژوهش مان ضروری است، توسعه دهیم و تقویت کنیم.

با این حال، اگر هدف ما فهم یا تبیین رویدادها در سیاست بین‌الملل است، باید به خاطر داشته باشیم که هرگونه کمک و اثرگذاری در دانش روابط بین‌الملل به طور بالقوه کمک به امر سیاستگذاری است؛ برای نمونه، مطالعات ما درباره نقش جامعه مدنی در مرحله گذار سیاسی می‌تواند برنامه‌های توسعه یا کمک به گسترش دموکراسی را در اختیار دیگران قرار دهد؛ برنامه‌هایی که سازمان‌های جامعه مدنی را در کشورهایی که در حال تجربه تغییرات سیاسی هستند، مورد توجه قرار می‌دهد. هر اندازه که بتوانیم یافته‌های خود را به شکل بهتری انتقال دهیم، به همان میزان نیز این امکان وجود دارد که این یافته‌ها برای رفع ضعف‌ها و تحلیلی مورد استفاده قرار بگیرد. به طور خلاصه می‌توان گفت یک کار پژوهشی که طراحی و سازمان‌دهی خوبی داشته باشد و به لحاظ روش‌شناسی نیز محکم باشد، در نهایت می‌تواند به رشته روابط بین‌الملل کمک کند. هر چند این کمک نهاده محیط دانشگاه و علم محدود نمی‌شود. از این منظر، روش‌های پرورش می‌تواند به ما در ارزیابی کارآمدی اثر سیاست‌ها در عالم واقعیت کمک کند. اگرچه برخی از اندیشمندان و پژوهشگران با اطلاع‌رسانی در خصوص کارکرد روابط بین‌الملل و رشته روابط بین‌الملل نگاه چندان مثبتی ندارند، باید به خاطر داشته باشیم که وظیفه اصلی ما به عنوان دانشجویان و پژوهشگران روابط بین‌الملل این است که بتوانیم یافته‌های خود را در اختیار تعداد بیشتری از دانشجویان و افراد حرفه‌ای واقعی قرار دهیم. استفاده از روش‌های کارآمد و داشتن صراحت در مورد انتخاب روش‌های مختلف به ما در انتقال یافته‌هایمان کمک می‌کند؛ زیرا این انتخاب‌ها با مواردی مرتبط است که برای افراد حرفه‌ای واقعی ارزش دارد: ارائه و مطرح ساختن شفاف یک استدلال و نتایجی که مبتنی

برشواهد و دلیل باشد.

در گذشته، روش‌های پژوهش در روابط بین‌الملل جدا از اینکه به آنها به عنوان ابزاری ارتباطی نگریسته می‌شد، این پندار در موردشان وجود داشت که مانع و حائلی میان رشته روابط بین‌الملل و بخش‌ها و نهادهایی سیاستگذار هستند. در حقیقت، این اتهام متوجه روش‌های پژوهش بود که از یک سو مانعی فزاینده بر سر راه انتقال دانش رشته روابط بین‌الملل به مخاطبان بیشتر هستند و از سوی دیگر موجب محدود شدن تمرکز پژوهش در روابط بین‌الملل بر موضوعات جزئی می‌شود که به احتمال زیاد مورد علاقه جامعه سیاستگذار نیست^(۱). مایکل نیکولسن^(۲) (۲۰۰۲: ۳۱) در این باره می‌گوید: «برخی روش‌ها در رشته روابط بین‌الملل به این موضوع متهم هستند که هیچ‌کاری انجام نمی‌دهند به جز اینکه بار دیگر به تکرار واضحات، این بار با زبانی پیچیده می‌پردازند». هدف روش‌های پژوهش قرار دادن یافته‌های پژوهش ما در هاله‌ای از ابهام و ارائه آن با زبانی غیرقابل فهم نیست، بلکه در عوض انتقال شفاف یافته‌های پژوهش است. روش‌های پژوهش به ما اجازه می‌دهد به اساسی‌ترین پرسش‌های مطرح شده درباره پژوهش‌ها پاسخ دهیم پرسش‌هایی نظیر این که چرا ما برخی شواهد خاص را مورد توجه قرار دادیم و چگونه این شواهد و مدارک را مورد ارزیابی قرار داده‌ایم و چگونه به این نتایج رسیدیم؟ فصل‌های بعدی این کتاب درسی به شما کمک می‌کند در نوشتارهای خود پاسخ‌هایی به این پرسش‌ها ارائه دهید.

پژوهش و نگارش در حوزه روابط بین‌الملل

کتاب «روش‌های پژوهش در روابط بین‌الملل» کتابی نیست که هدف آن ارائه روش‌های پژوهش، آن هم تنها به خاطر مطرح ساختن به روزترین نوآوری‌ها در حوزه روش‌شناسی در این رشته باشد، بلکه می‌خواهد ابزارها و راهنمایی‌های ضروری را در اختیار شما قرار دهد تا بتوانید از میان گزینه‌های

بی‌شماری که در فرایند پژوهش با آن مواجه می‌شوید، دست به انتخاب صحیح بزنید. این کتاب همچنین یک کتاب راهنمای کاربردی برای نگارش مقاله، پایان‌نامه و یا رساله است. با این حال، در ابتدا باید این موضوع شفاف شود که ضرورتاً یک بده‌بستان میان پیچیدگی‌های روشی و یک نوشتار قابل فهم وجود ندارد. در حقیقت، همان‌طور که در فصل‌های بعدی اشاره خواهد شد، این دو مفهوم لازم و ملزوم یکدیگر هستند. از این رو، این کتاب درسی می‌تواند بحث روش‌های پژوهش را در نقشه راه موسع فرایند پژوهش ادغام کند. در جمع، بدوین پرسش پژوهش و طرح پژوهش تا جمع‌آوری داده و تحلیل آنها، نگارش پژوهش همگی یک فرایند یکپارچه است.

یک کار پژوهشی کارآمد و مفید می‌تواند میان پژوهش ما و مخاطبمان پیوند برقرار کند. سرزندگی نگارش در واقع بخش اساسی فرایند پژوهش محسوب می‌شود؛ زیرا هدف از نگارش متن در این رشته قابل فهم ساختن پرسش‌های متعدد ضروری و پیچیده پی‌سروری تصمیم‌گیران دولتی، سازمان‌های غیردولتی و یا مشاغل است. رشته روابط بین‌الملل نیز با این سودا را در سر داشته است تا سیاست بین‌الملل را با ارائه کتاب‌های سیاسی دچار تغییر و تحول کند. این اقدام با هدف مطالعه چالش‌های جهان معاصر از جمله تخریب محیط‌زیست، ستیزه‌های مسلحانه، تغییرات آب و هوایی، ستیزه‌های سرزمینی، نقض حقوق بشر و بی‌عدالتی اقتصادی انجام شده است. تحقق این اهداف نیازمند آن است که ما با مشاهده پدیده‌های تحولات ربه دست آوردن تجربه بتوانیم این اطلاعات را وارد بحث‌های اغلب پر جنب و جوش علمی و سیاسی کنیم. در واقع، با توجه به وجود شور و هیجان و عقاید مستدل که از ویژگی‌های این نوع بحث‌ها است، بهره‌مندی از مهارت‌های تحلیلی که ما را وادار می‌سازد، باورها و مفروض‌های موجود را مورد تردید قرار دهیم، امری ضروری است. این موضوع از این جهت ضروری است که بتوانیم میان پژوهش آگاهانه با عقاید و باورهای ضعیف و نه چندان صحیح تفاوت قائل شویم؛

باورها و دیدگاه‌های نه چندان درستی که در وبلاگ‌ها، رسانه‌های اینترنتی و نوشتاری یا برنامه‌های تلویزیونی ارائه می‌شوند.

از این رو، کتاب «روش‌های پژوهش در روابط بین‌الملل» ما را به مجموعه‌ای از ابزارها برای جمع‌آوری، تفسیر و تحلیل اطلاعات تجهیز می‌کند؛ اطلاعاتی که ما آنها را از منابع رسانه‌ای اینترنتی، تلویزیون، روزنامه‌ها، مصاحبه با کارشناسان و یا پایگاه‌های اطلاعاتی گردآوری می‌کنیم. این ابزار در کوتاه مدت به ما کمک می‌کند تا مانند همکاران خود را تقویت کنیم و از طریق انجام پژوهش، نگارش مقال، پایان‌نامه و رساله به این پایگاه‌های داده‌ها و البته بحث‌های موجود کمک موثر داشته باشیم و چیزی را به آن بیفزاییم. با این حال و البته شاید نکته مهم‌تر اینکه این ابزار به منجر به انزای و ترک آموزش عالی ما را به افراد و تصمیم‌گیران کارآمد در حوزه سیاست، تجارت و دانشگاه تبدیل می‌کند. از این رو، پژوهش علمی در روابط بین‌الملل، از دید به عنوان شکلی غیرقابل فهم از نگارش در نظر گرفت، بلکه مهارتی است که به دانشجویان کمک می‌کند از میان حجم انبوهی از داده‌های در دسترس تصمیم‌گیران در روابط بین‌الملل دست به پژوهش بزنند و به تقویت تفکر انتقادی کمک کنند.

از این رو، پایان‌نامه‌ها و مقاله‌های پژوهشی در واقع تمرین‌هایی است برای اینکه گام را فراتر از تکلیف‌های محدود کلاسی بگذاریم و تحلیف‌هایی که بیشتر شاخصی برای سنجش عملکرد دانشجویان و یا فهم یک موضوع خاص است. این آثار پژوهشی دانشگاهی به ما در انتخاب گزینه‌ها و مسیرهای صحیح برای پاسخ دادن به پرسش‌های مطرح شده کمک می‌کند. این پرسش مطرح است که ما به دنبال به دست آوردن چه نوع دانشی از علایق پژوهشی مان هستیم؛ این پرسش‌ها همان‌گونه که در فصل نخست اشاره خواهد شد، ما را وارد ساخت تفکر در خصوص روش‌شناسی یا راه‌های به دست آوردن دانش می‌کند. با این حال، کتاب درسی پیش روی شما، روش‌ها و روش‌شناسی‌ها را تنها به خاطر یادگیری روش‌ها و روش‌شناسی صرف در اختیار شما قرار نمی‌دهد. در مقابل، این کتاب درسی نقشه راهی است که به شما برای فهم و آشنا شدن با تفکر انتقادی موجود در حوزه روش پژوهش کمک می‌کند. در حقیقت، یکی

از چالش‌های مهمی که ما به عنوان دانشجویان روابط بین‌الملل با آن روبه‌رو هستیم، چگونگی فهم رویدادهای جهانی مهم از قبیل جنگ و صلح، از بین رفتن محیط زیست یا تغییر و تحولات انقلابی و سستیزه‌های داخلی است. در چارچوب این زمینه و شرایط جهان به هم ریخته است که مهارت‌های تحلیلی، تفکر انتقادی ارائه شده در این کتاب، مهارت‌های مورد نیاز و علایق دانشجویان روابط بین‌الملل را در اختیار دانشجویان و پژوهشگران قرار می‌دهد. از این رو، به جای اینکه درس روش‌های پژوهش و این کتاب درسی را به عنوان مرحله آغازین شکل رقیق شده نگارش و پژوهش - که مورد علاقه یا قابل مطالعه برای پژوهشگران است - در نظر بگیریم، باید پژوهش و نگارش در روابط بین‌الملل، فرصتی برای توسعه مهارت‌ها بدانیم؛ فرصتی که می‌تواند در فضای خارج از دانشگاه نیز در برخی شغل‌ها مورد استفاده قرار بگیرد. اگر از این منظر به موضوع نگاه کنیم، بسیاری از ابعاد گمراه‌کننده دشواری‌های موجود در حوزه روش پژوهش برای شما جا به جایش خواهد داشت؛ زیرا به مرور متوجه خواهید شد که مهارت‌های پژوهشی برای دانشجویان روابط بین‌الملل تنها یک پیش شرط مورد نیاز برای انجام مطالعاتشان نیست، بلکه برای حرفه و شغل آنها نیز چه در بخش کسب و کار، حوزه دولت، جامعه مدنی و یا دانشگاه ضروری است.

برای نمونه، این فرض را در نظر بگیرید که یک دموکراسی با سایر دموکراسی‌ها وارد جنگ نمی‌شود. در اواخر سال‌های دهه ۱۹۹۰ و بعدها در سال‌های ابتدایی ریاست جمهوری جورج دبلیو بوش در ایالات متحده این فرض در بخش زیادی از بحث‌های سیاسی وجود داشت. در عین حال، هر چند ما در خصوص اهمیت نظام‌های سیاسی که حقوق سیاسی و مدنی را به رسمیت می‌شناسند و به شهروندان اجازه مشارکت در انتخابات آزاد و عادلانه را می‌دهند، توافق داریم، اما آیا می‌دانیم که نوع خاص حکومت‌ها موجب می‌شود، دولت‌ها وارد جنگ شوند؟ می‌توانیم کار خود را با تبدیل مفروض به فرضیه قابل آزمون شروع کنیم. دموکراسی‌ها با دیگر دموکراسی‌ها وارد جنگ نمی‌شوند. در گام بعدی، می‌توانیم این فرضیه را در برابر داده‌های تجربی که به عنوان بخشی از

فرایند پژوهش گردآوری می‌کنیم، مورد آزمون قرار دهیم. به احتمال زیاد شما در این مقطع متوجه شده‌اید که این فرایند حتی در ارتباط با یک گزاره به نسبت ساده همانند عبارتی که در بالا به آن اشاره شد، با گزینه‌های مرتبط با روش‌ها و طرح پژوهش در ارتباط است. آیا شما داده‌های آماری را در خصوص تمام جنگ‌های انجام شده در دو قرن گذشته جمع‌آوری و تلاش می‌کنید، میان انواع رژیم‌ها و سستی‌ها یک همبستگی و ارتباط پیدا کنید و یا به نمونه پژوهی عمیق در این باره بپردازید که در آنها دموکراسی‌ها با یکدیگر دچار تضاد و تعارض بودند، اما میان آنها جنگی اتفاق نیفتاده است؟ فصل‌های پیش‌رو به شما در خصوص گزینه‌های مرتبط با این مفاهیم، راهنمایی‌هایی ارائه خواهد داد.

در این مقطع رسمی باید به این موضوع اشاره کرد که همواره یک پاسخ صحیح یا نادرست قطعی و نهایی به پرسش‌های طرح پژوهش وجود ندارد، بلکه در هر طرح پژوهشی که شما تهیه می‌کنید، مجموعه‌ای از نقاط قوت و البته محدودیت‌ها وجود دارد. هوش را بودن نسبت به این نقاط قوت و محدودیت‌ها به شما کمک می‌کند تا از انجام اشتباه‌های بی‌شمار رایج در مقاله‌ها و پایان‌نامه‌ها اجتناب کنید.

روش‌های پژوهش به مثابه رهنمود

شما در ابتدای فرایند پژوهش ممکن است با پرسش‌هایی در خصوص «نحوه انجام پژوهش» مواجه شوید. پرسش‌هایی که با موضوع‌هایی همچون «چگونه پروژه پژوهشی خود را طراحی کنید» و یا «چگونه داده‌های مورد نیاز را گردآوری کنید»، مرتبط است و نیازمند اندیشیدن به روش‌های پژوهش و روش‌شناسی است. پیش از شروع به فکر کردن در باره روش‌های پژوهش و روش‌شناسی، باید نسبت به طیف وسیعی از روش‌ها و روش‌شناسی‌هایی که ممکن است به شما در پاسخ دادن به پرسش پژوهش‌تان کمک کند، شناخت و آگاهی داشته باشید.

شاید در ابتدا این گونه به نظر برسد، نیازی نباشد که شما زمانی را برای خواندن و یا اندیشیدن به روش های پژوهش و روش شناسی اختصاص دهید، به ویژه اینکه آنچه شما را در بار نخست به سمت مطالعه روابط بین الملل سوق می دهد، پرسش هایی در خصوص فلسفه علم نیست، بلکه این بلاه مندی تان برای مطالعه چالش های پیچیده روابط بین الملل است که شما را به انجام پژوهش تشویق می کند؛ برای نمونه، جنگ، تروریسم، انقلاب ها، رقابت میان قدرت های بزرگ، همگرایی منطقه ای، بحران اقتصادی و حقوق بشر در زمره مسائل موضوع های مهم در سیاست بین الملل قرار می گیرند که دانشجویان در مطالعه های پژوهشی خود، دست به پژوهش و اکتشاف می زنند. با این حال، هنگام تلاش برای بررسی این موضوع ها، شما متوجه می شوید، کتاب های موجود در حوزه روش های پژوهش - که به ویژگی متمایز در حوزه های دیگر مطالعاتی از قبیل علوم سیاسی تبدیل شده اند - در روابط بین الملل چندان قابل ملاحظه نیست^(۳). ما اینکه فرض کنیم این فاصله در ادبیات به این معناست که روابط بین الملل موضوع پرسش های روشی نپرداخته است، تصویری اشتباه است. هر چند تدوین متون مرتبط با روش های پژوهش در روابط بین الملل دشوارتر است، با این حال مباحث گسترده تر در حوزه روش شناسی در بیشتر مواقع در کانون مناظره های نظری این رشته قرار داشته است^(۴) شاید بتوان گفت در روابط بین الملل هیچ چیزی مناقشه برانگیزتر از مباحث روش شناختی پیرامون چگونگی استفاده از مشاهدات تجربی برای فهم و تبیین سیاست بین الملل نیست (Kerstenstein et al., 1998). با این حال، فهم این موضوع حائز اهمیت است که این قبیل مناظره های نظری در درون روابط بین الملل بدون فهم عمیق فرض های روش شناختی که در درون برنامه های پژوهشی وجود دارد، امری بی معناست. در واقع، تاریخ روایی روابط بین الملل قرن بیستم در بیشتر موارد از دریچه ی بحث ها و مناظره های نظری رو به تکامل ارائه می شود، و البته به همراه آن نیز نظریه روابط بین الملل پس از جنگ جهانی اول ظهور کرد. هر چند نیازی نیست این روایت در این بخش به تفصیل بازگو شود؛ زیرا شما در دوره های مقدماتی رشته روابط

بین‌الملل با آن آشنا شده‌اید، اما یادآوری این نکته سازنده و حائز اهمیت است که در اوایل قرن بیستم رشته روابط بین‌الملل با هدف هنجاری بنیادین شکل‌گیری صلح جهانی از طریق سازمان‌های بین‌المللی جدید پدیدار شد. این سازمان‌های بین‌المللی جدید از قبیل جامعه ملل در درون یک نظم حقوقی بین‌المللی جدید و نهادهای حل و فصل مناقشات به نام دیوان بین‌المللی دادگستری^۱ نهادینه شد. واقع‌گرایانی همچون ای‌اچ کار^۲ و هانس مورگنتا^۳ لیبرال‌های اوایل قرن بیستم را به این امر متهم می‌کردند که جهان را آن گونه که با آن بودند، توصیف می‌کنند و نه آن گونه که هست. در حقیقت، واقع‌گرایان تلاش می‌کرد این موضوع را با تلاش‌های خود برای افشای قوانین عینی سیاست بین‌الملل تصحیح کنند. اگرچه مورگنتا برای تبیین تلاش به ظاهر ازلی دولت‌ها برای کسب قدرت به سرشت و ذات بشری روی آورد، اما واقع‌گرایان بعدی به دنبال یافتن تبیین برای منطقی و علمی بیشتر برای رفتار دولت‌ها بودند؛ رفتارهایی که به باور آنها در خود نظام بین‌الملل ریشه دارد. هر چند به احتمال زیاد شما با این بحث‌ها آشنا هستید، اما آنچه که ممکن است، نسبت به آن آگاهی نداشته باشید، این موضوع است که پرسش در خصوص روش‌شناسی، مبنا و اساس مناقشه میان آلمان‌گرایان و واقع‌گرایان است. پرسش این است که نوع نگاه این دو سنت نظری در روابط بین‌الملل به یک جهان واحد چگونه است که در انتها به این نتایج به شدت متفاوت در خصوص سرشت سیاست جهانی می‌رسند؟ برای پاسخ به این پرسش، فهم اینکه ما چه نوع نگاه و درکی از دانسته‌هایمان در خصوص جهان پیرامونمان داریم، امری ضروری است.

در درون چنین زمینه‌ای از روش‌شناسی‌ها و نظریه‌های مورد مناقشه در گذشته بود که دانشجویان روابط بین‌الملل با پرسش‌های ابتدایی درباره‌ی طرح پژوهش، جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها مواجه می‌شدند، بدون اینکه راهنمایی

1. International Court of Justice

2. E. H. Carr

3. Hans Morgenthau

و رهنمودی کاربردی در خصوص شیوه‌های اساسی مورد استفاده در علوم اجتماعی داشته باشند. هدف این کتاب درسی کمک به رفع این نقطه ضعف و در واقع نبود یک راهنمای جامع در این حوزه است. در واقع، این کتاب را می‌توان کمک به چگونگی انجام کارهای پژوهشی در روابط بین‌الملل دانست؛ کتابی که شما را با پرسش‌های پژوهش، طرح پژوهش، پژوهش علمی و تحلیل داده آشنا خواهد ساخت.

فصل‌های پیش رو راهنمایی‌های لازم را دربارهٔ آغاز فرایند پژوهش در اختیار شما قرار خواهد داد. طرح پرسش پژوهش، انتخاب روش پژوهش مناسب، جمع‌آوری و تحلیل داده و نگارش نهایی، همه و همه در این فصل‌ها آموزش داده می‌شوند. به معنای دقیق کلمه، این کتاب درسی منبع با ارزشی برای پژوهشگران و دانشجویان رشتهٔ روابط بین‌الملل در مقطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری است. افزون بر این، با توجه به درس‌های زیادی که می‌توان از این فصل‌ها برای جنبه‌های پژوهشی در خارج از محیط دانشگاهی آموخت، این کتاب می‌تواند مرجع دانشجویان و پژوهش‌های آتی شما حتی پس از پایان دورهٔ تحصیلی‌تان باشد.

با توجه به تعداد بالای روش‌های به کار گرفته شده در روابط بین‌الملل، ما ابزارها مورد نیاز برای فهم دقیق روش‌های کیفی و کمی و ارزیابی متوازن از طیف وسیعی از مباحث روش شناختی و روش‌های پژوهشی موجود در این رشته را در اختیار شما قرار خواهیم داد. در حقیقت، یک راهنمای کاربردی در حوزهٔ روش‌های پژوهش در روابط بین‌الملل نمی‌تواند روش‌شناسی‌های مورد مناقشه را نادیده بگیرد. با این حال، با وجود کثرت روش‌هایی که در این کتاب مورد اشاره قرار می‌گیرد، این کتاب بیشتر روش‌های موجود در روابط بین‌الملل را مورد توجه قرار می‌دهد و از طیف‌های مختلف مثال‌هایی ارائه می‌دهد که در رشتهٔ گسترده روابط بین‌الملل کاربرد دارد. مثال‌هایی که در فصل‌های مختلف ارائه می‌شود، حوزه‌هایی همچون اقتصاد سیاسی بین‌الملل، تحلیل سیاست خارجی، سیاست تطبیقی، سازمان‌های بین‌المللی، حقوق بشر،

جامعه‌شناسی سیاسی بین‌المللی و نظریه سیاسی را بیشتر از دیگر موضوع‌ها مورد توجه قرار می‌دهد.

سازمان‌دهی فصل‌های کتاب

کتاب «روش‌های پژوهش در روابط بین‌الملل» در ده فصل تدوین شده است. این کتاب درسی با بخش مقدمه آغاز می‌شود که تا بدین جای کار بحث‌های، مقدماتی درباره وظیفه و هدف پژوهش و نگارش در روابط بین‌الملل را مطرح ساخته است. در بخش ابتدایی مقدمه درباره مطالب اصلی مطرح شده در فصل‌های کتاب نکته‌هایی ارائه می‌شود. پس از آشنا شدن با این موضوع که مناظره‌های نظری در رابط بین‌الملل چگونه رویکردهای روش‌شناسانه را بازتاب می‌دهند، ما چگونه می‌توانیم به درک سیاست بین‌الملل پردازیم، در فصل نخست به سنت، موسسه پژوهش در رشته روابط بین‌الملل اشاره خواهد شد. شما با مباحث روش‌شناسی موسسه آشنا خواهید شد که به شما در نحوه نگارش طرح پژوهش و روش پژوهش کمک خواهد کرد. همچنین با اندیشیدن به اختلاف‌های موجود درباره روش‌شناسی‌ها، روش‌شناسی‌های مورد مناقشه در روابط بین‌الملل مورد مداخله قرار نخواهد گرفت. همچنین از یک تقسیم‌بندی تجربی-تفسیری^۱ برای توضیح رویکردها، تفاوت برای مطالعه جهان پیرامون ما استفاده خواهد شد. این بحث در برابر دیگر بحث‌های دوگانه در روابط بین‌الملل از قبیل اثبات‌گرایی در برابر پسااثبات‌گرایی در روش پژوهش کمی در برابر روش پژوهش کیفی تدوین شده است.

در فصل نخست، شما با اهداف مورد نظر از انجام پژوهش آشنا می‌شوید. هدف از این اقدام، تلاش برای فهم بهتر بینش^۲ و محدودیت‌های روش‌های پژوهش است؛ روش‌هایی که در فصل‌های بعدی ارائه می‌شود. این فصل به بررسی متوازن رویکردهای پژوهشی رقیب در رشته روابط بین‌الملل می‌پردازد و نشان می‌دهد که این رویکردهای رقیب چگونه در موضوع پژوهش، انتخاب

1. Empirical-Interpretive Divide

2. Insight

پرسش، طرح پژوهش و روش‌های پژوهش بازتاب پیدا می‌کند. همچنین جدول‌هایی ارائه شده است که در آن ویژگی‌های مهم سنت‌های روش‌شناسی مختلف در روابط بین‌الملل ذکر شده است.

در فصل دوم با ارائه رهنمودهای کاربردی برای انتخاب پرسش پژوهش و طرح پژوهش در روابط بین‌الملل، از بحث‌های روش‌شناختی به روش‌های پژوهش خواهیم رسید. در اینجا شما با تکرار در سنت‌ها و رویکردهای پژوهشی رشته روابط بین‌الملل بیشتر آشنا خواهید شد. آشنا شدن با انتخاب موضوع و پرسش پژوهش از بخش‌های مهم این فصل است. در این فصل همچنین تلاش شده است تا یک منبع منحصربه‌فرد برای راه‌های مختلف انجام پژوهش در روابط بین‌الملل در اختیاران گذاشته می‌شود و با استدلال نشان داده می‌شود که این پاسخ دادن به پرسش‌های مختلف پژوهش می‌بایست روش‌های سمابزی را در پژوهش به کار گرفت. از این رو، اثر متقابل میان پیش‌فرض‌های روش‌شناسی و طرح پژوهش با ارائه مثال توضیح داده خواهد شد. در این مثال‌ها توجه شما به این موضوع شده است که هدف از انجام هر پژوهش، ارتباط نزدیکی با انتخاب روش‌های پژوهش از سوی دانشجویان و پژوهشگران دارد. در حقیقت، همان‌گونه که پرسش‌های پژوهش در این رشته به شکل‌های مختلف و متعددی از جمله «رزیابانه»، «اکتشافی»^۱ و تبیینی^۲ مطرح می‌شوند، فصل دوم، فصلی مهم و مبنایی است که خوانندگان را از بحث‌های روش‌شناسی به روش‌های پژوهش مورد استفاده در این رشته منتقل می‌کند. افزون بر این، پس از بحث درباره طرح پژوهش، این فصل به شما یک دید کلی درباره نگارش طرح‌نامه پژوهش ارائه خواهد داد.

فصل سوم به یک موضوع و مشکل عمومی مهم و چالش‌برانگیز در حوزه پژوهش اشاره می‌کند که پژوهشگران در رشته روابط بین‌الملل با آن مواجه هستند و آن هم موضوع رعایت اخلاق در امر پژوهش است. اخلاق پژوهش

1. Evaluative

2. Exploratory

3. Explanatory

در رشته روابط بین‌الملل بخش مهمی از فرایند پژوهش است. اندیشیدن و تفکر انتقادی پیرامون پرسش‌های مطرح شده از شما در پژوهش از موضوع منابع مالی انجام پژوهش، پژوهش‌های دربرگیرنده سؤزهای انسانی یا کسب مجوز اخلاقی برای انجام پروژه پژوهشی از مؤسسه‌های پژوهشی و نهادهای حامی مالی پژوهش و همچنین بهره‌مندی از صداقت علمی و دانشگاهی در مقاله‌های پژوهشی، همه و همه در مقوله اخلاق پژوهش قرار می‌گیرد. با توجه به اینکه دانشجویان و پژوهشگران بسیاری وارد رشته روابط بین‌الملل می‌شوند و دانشجویان خود را با انجام مصاحبه و یا شکل‌های دیگری از تعامل با شرکت کنندگان در پژوهش به دست می‌آورند، موضوع اخلاق در امر پژوهش و چگونگی رعایت قوانین اخلاقی از اخلاق فردی گرفته تا اخلاق حرفه‌ای و سازمانی، همگی از مباحثی است که به بیشتر در این رشته است. از این رو، اخلاق پژوهش فراتر از موضوع پای سنی همچون سرقت علمی و نداشتن صداقت علمی و دانشگاهی است.

به طور خلاصه می‌توان گفت پژوهش در روابط بین‌الملل را نمی‌توان دست کم بدون اندیشیدن به موضوع اخلاق پژوهش به سرانجام رساند. به همین سبب، فصل سوم برای این امر تأکید می‌کند که به جای اینکه اخلاق را تنها بخشی از فرایندهای پژوهش بدانیم، باید رویکردی کل‌نگارانه به آن داشته باشیم و در تمام مرحله‌های پروژه پژوهش این موضوع را مورد توجه قرار دهیم. در فصل چهارم شما با شیوه نگارش پیشینه پژوهش آشنا خواهید شد. هدف این فصل فراهم ساختن رهنمودهایی کاربردی درباره پیشینه پژوهش در فرایند خواندن و نگارش است. به هنگام شروع پژوهش در رشته روابط بین‌الملل ضروری است تا پژوهش خود را در اختیار رشته روابط بین‌الملل قرار دهید و از داده‌های موجود در این رشته استفاده کنید. برای انجام یک مطالعه نظام‌مند در یک موضوع مشخص، شناخت دقیق از نحوه استفاده از ادبیات موجود، گامی ضروری برای نگارش یک مقاله پژوهشی منسجم محسوب می‌شود. به همین خاطر، این فصل به شما راهنمایی لازم را درباره فرایند گردآوری و مطالعه ادبیات مورد نیاز و همچنین سازمان‌دهی و نگارش بخش

پیشینه پژوهش در اختیار شما قرار خواهد داد. این فصل همچنین به دلایل و ضرورت نگارش پیشینه پژوهش در مقاله‌ها نیز اشاره می‌کند. در حقیقت، پیشینه پژوهش هم ابزاری برای کمک به شما برای آشنا شدن با دانش موجود در رشته روابط بین الملل است و هم یک شمای کلی برای خوانندگان در باره دانش موجود، نقطه‌های اختلاف‌زایا شکاف‌های موجود در مورد یک موضوع پژوهشی خاص فراهم می‌کند.

فصل پنجم گذر و انتقال از موضوع‌های موسع روش‌شناسی، طرح پژوهش، رعایت اخلاق و پیشینه پژوهش به گردآوری داده‌ها و شیوه‌های تحلیل داده‌ها است. در واقع، این شیوه‌ها در روابط بین الملل به طور گسترده مورد استفاده قرار می‌گیرد. در ابتدا، روش‌های کیفی مورد اشاره قرار می‌گیرد. روش‌های کیفی در روابط بین الملل، بخش زیادی از دانش و تخصص موجود در این رشته به کار گرفته شده است. از مطالعات تبیینی تجربی تکاملِ هنجارها که در دهه ۱۹۹۰ جایگاهی مهم در رشته روابط بین الملل به خود اختصاص داده بود (Risse et al, 1999) تا مطالعات تفسیری اخیر که بر فهم تغییر یافته از رویدادها، پدیده‌ها و واژگان خاص تمرکز کرد، همگی در روش‌های کیفی مورد توجه قرار گرفته‌اند. فصل پنجم در ابتدا شما را با این مجموعه متنوع از پژوهش اثبات‌گرایانه و کیفی تفسیری در روابط بین الملل، آشنا می‌کند. با مطالعه جامع کاربست سازه‌انگاره از روش‌های پژوهش کیفی در رشته روابط بین الملل آشنا می‌سازد. در گام بعدی، شما با ارزیابی و سنجش سودمند بودن پژوهش کیفی و همچنین نوعی بینش دقیق از این نوع پژوهش آشنا می‌شوید. پس از آن نیز یک راهنمایی کاربردی در خصوص عملیاتی ساختن روش‌های کیفی برای پژوهش‌تان ارائه می‌شود.

فصل پنجم همچنین شیوه‌های پژوهش کیفی موسوم و رایج در روابط بین الملل را به شما معرفی می‌کند. به ویژه اینکه شما با فرایند انجام مصاحبه در پژوهش، شناسایی موضوع‌های مرتبط با مصاحبه تا انجام مصاحبه در

کنار دیگر روش‌های مرسوم از جمله تحلیل محتوا^۱ و تحلیل گفتمان^۲ در روابط بین‌الملل آشنا خواهید شد. این فصل در مورد شیوه گردآوری داده‌ها به بررسی این موضوع می‌پردازد که رشد سریع رسانه‌های اجتماعی و فناوری‌های مرتبط با اینترنت چگونه بر فرایند جمع‌آوری داده اثر گذاشته است. در حقیقت، با وجود کثرت شیوه‌های جمع‌آوری داده که در اختیار ما قرار دارد، بیشتر دانشجویان بدون اینکه در ابتدا در خصوص مزیت‌ها و معایب روش‌های مختلف پژوهش کیفی به مطالعه بپردازند، اقدام به جمع‌آوری داده‌های پژوهش می‌کنند.

برای نمونه، بیشتر دانشجویان در خصوص انتخاب قالب مصاحبه و دشواری‌هایی که برای طرح پرسش‌های مصاحبه وجود دارد، درخواست کمک و راهنمایی دارند. این فصل درباره تحلیل داده‌های کمی، به تشریح تحلیل گفتمان و تحلیل محتوا نیز می‌پردازد. شما در اینجا با شیوه‌های جمع‌آوری داده‌ها و سپس سازمان‌دهی این داده‌ها آشنا خواهید شد. پس از آن، مقدمه‌ای درباره تحلیل گفتمان و نحوه استفاده از جمع‌آوری داده‌ها و ابزار تحلیل در روابط بین‌الملل ارائه می‌شود. این فصل همچنین نقطه تمرکز تحلیل گفتمان را که اندیشیدن به معنای بیانه‌ها، رسمی و غیررسمی از طریق تحلیل‌های متنی اسناد است، مورد توجه و بررسی قرار می‌دهد.

فصل ششم شما را با روش‌های کمی آشنا می‌سازد. روش‌های کمی ریشه عمیقی در علوم سیاسی آمریکای شمالی دارد و بارها در روابط بین‌الملل مورد استفاده قرار گرفته است. با این حال، برای بسیاری از دانشجویان و پژوهشگران که از آموزش‌های آماری و ریاضی پیشرفته بی‌بهره هستند، همچنان غریبی است. این فصل به سودمندی پژوهش کمی اشاره می‌کند. سپس بحث شمای کلی از سنت رفتارگرایی - کمی^۳ در روابط بین‌الملل با معرفی نمونه‌های ریاضی در اختیار شما قرار می‌گیرد. پس از ارائه این مقدمه درباره مدل‌سازی

---

1. Content Analysis

2. Discourse Analysis

3. Behavioral-Quantitative Tradition

ریاضیاتی، برخی از روش‌های جمع‌آوری داده‌های کمی از جمله پرسشنامه، پیمایش و مجموعه داده‌ها مورد مطالعه و بررسی قرار می‌گیرد.

پس از مطالعه کلی شیوه‌های گردآوری داده‌های کمی در روابط بین‌الملل، خوانندگان با راهبردهای عملیاتی ساختن روش‌های کمی در پژوهش آشنا می‌شوند. خوانندگان با این کار به بخش بعدی این فصل برده می‌شوند که در آن راهبردهایی کاربردی درباره روش‌های مرسوم کمی در رشته روابط بین‌الملل را اختیار آنها قرار می‌گیرد. آمار و روش‌های صورت‌گرا به طور گسترده در روابط بین‌الملل مورد استفاده قرار می‌گیرد و در فصلنامه‌های پیشرو و مطرح این رشته نیز به طور مستمر به کار گرفته می‌شود (Zinnes, 2002: 99). در حقیقت، پژوهشگران تلاش کردند درباره طیف گسترده‌ای از موضوع‌ها در روابط بین‌الملل - از همکاری تا منیژه - دست به مدل‌سازی بزنند. از این رو، آشنایی با روش‌های صورت‌گرا به ویژه توانایی برقراری و فهم ارتباط میان متغیرها، هم برای دانشجویان و هم برای پژوهشگران برای دسترسی به بخش قابل توجهی از دانش روابط بین‌الملل بسیار مفید است. به طور خلاصه می‌توان گفت این فصل شما را با آمار و روش‌های صورت‌گرا در روابط بین‌الملل، بررسی کلی روش‌های صورت‌گرا و مدل‌سازی در این رشته راهنمایی کاربردی برای عملیاتی کردن روش‌های صورت‌گرا در حوزه پژوهش بین‌المللی می‌سازد.

فصل هفتم به بررسی روش‌های ترکیبی در پژوهش می‌پردازد. برنامه‌های آموزشی روش‌های پژوهش در بیشتر مواقع هم راستا با روش‌های کیفی و کمی تقسیم‌بندی می‌شود. با این حال، دانشجویان و پژوهشگران به طور فزاینده‌ای به روش‌های ترکیبی روی آورده‌اند؛ روش‌هایی که عناصری از هر دو روش را در خود جای داده است. از این رو، این فصل به مطالعه روش‌های ترکیبی یا روش‌هایی می‌پردازد که به دنبال ترکیب روش‌های کیفی و کمی در روابط بین‌الملل است. اعتبارسنجی چندوجهی^۲ در میان روش‌ها و سنت‌های موسع پژوهشی به دانشجویان و پژوهشگران اجازه می‌دهد، یافته‌های جدید و

1. Formal Methods

2. Triangulation

مرتبط با داده‌های خود را به دست بیاورند.^۱ افزون بر این، تکمیل و گردآوری مجموعه کل نگرانه‌تر از داده‌ها، دو کمک دیگری است که روش‌های ترکیبی در اختیار دانشجویان قرار می‌دهد. در فصل هفتم مثال‌هایی از رشته روابط بین‌الملل با هدف تشریح طرح پژوهش روش‌های ترکیبی و عملیاتی‌سازی این روش‌ها ارائه خواهد شد؛ برای نمونه، رویکردهای گفتمانی^۲ درباره تبیین و فهم تبعیت از پیمان‌ها، روش‌های کیفی و کمی را با عناصر تفسیری و مدل‌سازی کا-گزارم^۳ در کنار هم جمع می‌کند و نمونه‌ای است که در آن از مدل‌های ریاضی برای روشن ساختن فرایندهای پیچیده اجتماعی استفاده می‌شود (Axelrod, 1997).

پس از بررسی روش‌های ترکیبی، طرح نمونه‌پژوهی^۴ به بحث گذاشته می‌شود. هدف از این کار، شفاف‌سازی جزئیات بیشتر درباره یکی از رایج‌ترین طرح‌های پژوهش است که در پژوهش روابط بین‌الملل به کار گرفته شده است. با توجه به اینکه نمونه‌پژوهی^۵ در فصل هشتم تشریح خواهد شد. هدف را در برمی‌گیرد، طرح نمونه‌پژوهی در فصل هشتم تشریح خواهد شد. هدف از این کار، ارائه تصویری کامل‌تر از گزینه‌های پژوهش است که شما در یک طرح مرتبط با نمونه‌پژوهی با آن مواجه می‌شوید. روش‌های کیفی از جمله فرایندیابی^۶ در نمونه‌پژوهی نیز در این فصل به شما معرفی خواهد شد. در حقیقت، اگر چه نمونه‌پژوهی به طور گسترده با پژوهش کیفی شناسایی می‌شود (Levy, 2002)، اما به طور فزاینده‌ای در طرح‌های پژوهشی ترکیبی وجود نیز به کار گرفته می‌شوند. نمونه‌پژوهی همچنان به عنوان یک روش مشترک، در طیف وسیعی از دانش روابط بین‌الملل مورد توجه است. این

۱. اعتبارسنجی چندوجهی هم به راهبردی برای گردآوری داده‌ها اشاره دارد که در آن پژوهشگر بر منابع مختلفی از داده‌ها از جمله مصاحبه، گزارش‌های رسانه‌ها و اسناد رسمی تکیه می‌کند و هم راهبردی است که در آن روش‌های مختلف پژوهش از قبیل روش‌های کیفی و کمی در کنار هم جمع می‌شود.

2. Discursive Approaches

3. Agent-based Modelling

4. Case Study

5. Process-tracing

استدلال نیز مطرح شده است که نمونه‌پژوهی رایج‌ترین روش به کار گرفته شده در پژوهش‌های رشته روابط بین‌الملل است. باید به این نکته اشاره کرد که نمونه‌پژوهی به شکل‌های بسیار متفاوتی از جمله اکتشافی، ارزشیابی‌گرایانه و تبیینی انجام می‌شود. این فصل نگاهی کلی به انواع مختلف نمونه‌پژوهی با اندازه‌های مختلف همچنین محدودیت‌ها و بینش روش‌شناسانه از نمونه‌پژوهی نیز در رد توجه قرار گرفته است. از این رو، در فصل هشتم هم نگاهی به انواع مختلف نمونه‌پژوهی، در روابط بین‌الملل انداخته می‌شود و هم یک ارزیابی از سودمندی و محدودیت‌های نمونه‌پژوهی ارائه خواهد شد. این فصل همچنین یک راهنمای کاربردی برای نمونه‌پژوهی در روابط بین‌الملل محسوب می‌شود. فصل هشتم با اشاره به شکل‌های مختلف نمونه‌پژوهی و محدودیت‌ها و فرصت‌های آن، خوانندگان را با فرایندهای طراحی نمونه‌پژوهی و نحوه انتخاب پرسش‌ها آشنا می‌سازد و این فرایند را می‌پوشد به دانشجویان در انتخاب طرح مناسب برای نمونه‌پژوهی و برش‌های احتمالی پژوهش کمک لازم را بکند. همچنین مثال‌های مناسبی از نمونه‌پژوهی در روابط بین‌الملل برای روشن ساختن این فرایند در اختیار خوانندگان قرار خواهد گرفت.

فصل نهم تمرکز فزاینده‌ای بر موضوع‌های مهم در روابط بین‌الملل خواهد داشت؛ موضوع‌هایی که نیازمند انجام شکلی از پژوهش میدانی است و پژوهش درباره موضوع‌هایی خردتر در رشته روابط بین‌الملل از قبیل مطالعات منطقه‌ای، حقوق بشر، ستیزه و حل و فصل ستیزه را در برمی‌گیرد. افزون بر این، در برخی موارد انجام پژوهش در این موضوع‌های خرد در روابط بین‌الملل نیازمند آن است که پژوهشگران در محیط‌های شکننده سیاسی و منطقه‌ای درگیری و منطقه‌های پس از پایان درگیری دست به انجام پژوهش میدانی بزنند. با این حال، با وجود رشد کار میدانی در رشته روابط بین‌الملل، تنها یک کتاب وجود دارد که به طور خاص دشواری‌های دسترسی داشتن، کسب رضایت و ایجاد امنیت کافی^۱ مورد توجه قرار داده است (Sriram et al, 2009).

۱. دانشجویان روابط بین‌الملل در زمان انجام پژوهش میدانی با این دشواری‌ها روبه‌رو هستند.

فصل نهم اصول کلی فرایند پژوهش میدانی را ترسیم می‌کند و دانشجویان را با چالش‌های پیش‌روی آنها در میدان پژوهش آشنا می‌سازد و دانشجویان نیز به شناخت [نسبی] درباره انجام پژوهش در طیف گسترده‌ای از موقعیت‌های کار میدانی دست پیدا می‌کنند. همچنین مثال‌هایی از پژوهش میدانی در اختیار آنها قرار داده خواهد شد؛ مثال‌هایی موضوع‌های مرتبط با منطقه‌های ستیزه‌خیز و منطقه‌های رها شده از ستیزه را شامل می‌شود.

فصل دهم این کتاب درسی یک راهنمایی کاربردی برای آموزش پروژه‌های پژوهشی است. نگارش چالش‌برانگیزترین بخش فرایند پژوهش است؛ زیرا دانشجویان می‌بایست فهم وسیعی از اطلاعات جمع‌آوری شده در جریان فرایند پژوهش را به یک مقاله پژوهشی مستدل تبدیل کنند. فصل دهم اصول کلی و استانداردهای اصلی مقاله‌های پژوهشی را به شما خواهد آموخت؛ اصولی که مرتبط با مقاله‌های کارشناسی، پایان‌نامه‌های ارشد و مقاله‌های علمی فصل‌نامه‌هاست. همچنین درس‌های مهمی در خصوص فرایند نگارش مقاله، رساله و یا پایان‌نامه در اختیار دانشجویان قرار خواهد گرفت. در واقع، درس‌های یاد گرفته شده از طرح پژوهش و عملیاتی ساختن آنها تلفیق شده است.

نتیجه پایانی

بدون شناخت دقیق مباحث روش‌شناسانه و روش‌های پژوهش، روابط بین‌الملل به کار گرفته می‌شود، توانایی دانشجویان و پژوهشگران برای ورود به مناظره‌های نظری در رشته روابط بین‌الملل و یا به دست آوردن تجربه‌های کارآمد از دانش روابط بین‌الملل محدود باقی می‌ماند. در بهترین حالت، مجموعه عظیم آثار مکتوبی که بر اساس سیاست بین‌الملل تولید می‌شود، بر پژوهش‌های روش‌مند غلبه خواهد کرد و در بدترین حالت این فرض‌های ناقص با اقبال گسترده روبه‌رو می‌شود و در بسیاری از تصمیم‌گیری‌های مورد استفاده قرار می‌گیرد. نتیجه این امر نیز پیامدهای فاجعه‌آمیزی به همراه خواهد

داشت. در تاریخ نمونه‌های فراوانی از این دست پیدا می‌شود^(۵). بخش‌های بعدی این کتاب درسی تلاش می‌کند، با ارائه راهنمایی‌های کاربردی از بروز این خطاها و لغزش‌ها جلوگیری به عمل آورد.

در بخش مقدمه که در واقع همان فصل نخست این کتاب درسی است، گزینه‌های بنیادین مرتبط با موضوع پژوهش و انتخاب پرسش و طرح پژوهش، هم با برخی پیش‌فرض‌های روش‌شناختی در اختیار خوانندگان قرار داده می‌شود. این پیش‌فرض‌ها در ذهن دانشجویان و پژوهشگران قرار دارد. ما چه نوع کمکی می‌خواهیم به دانش موجود در روابط بین‌الملل داشته باشیم؟ کدام پرسش‌های پژوهش دارای فوریت بیشتری برای پاسخ‌دهی است؟ چگونه ما به این پرسش‌ها پاسخ می‌دهیم؟ از کجا بدانیم که پاسخ‌های ما درست یا نادرست است. این پرسش‌ها، پرسش‌هایی است که شما باید بتوانید در پایان‌نامه‌ها، رساله‌ها و مقاله‌های پژوهشی، خود به آنها پاسخ دهید.

پی‌نوشت‌ها

۱. این کتاب میان روش‌های پژوهش و روش‌شناسی تمایز قائل شده است. اگرچه این تمایز در فصل نخست مورد اشاره قرار خواهد گرفت، اما در این جا نیز باید به این موضوع اشاره کرد که روش‌ها به 'برر و شبه‌های گردآوری و تحلیل داده‌ها اشاره دارد، هر چند روش‌شناسی به راهنمایی اشاره می‌کند که از طریق آنها دانش کسب می‌کنیم.

۲. برای نمونه، استفن ام والت^۱ هشدار می‌دهد که رشته - روش‌های روابط بین‌الملل پژوهشگران را ترغیب کرده است تا از زبان مخصوص و شیوه‌های روش‌شناسانه اسرارآمیز استفاده کنند؛ زیرا چنین ابزارهایی این اندیشه و نگاه را تقویت می‌کند که اعضای این رشته از دانش تخصصی برخوردار هستند و دیگران از این دانش تخصصی بی‌بهره هستند.

۳. اگرچه می‌توان در اینجا از متن‌های مرتبط با روش‌های پژوهش در

علوم سیاسی برای بخش پیشینه پژوهش استفاده کرد، یکی از متن‌های اثبات‌گرایانه که بارها در رشته روابط بین‌الملل مورد استفاده قرار گرفته است، کتاب استفن ون اورا^۱ با نام «راهنمایی درباره روش‌های مورد نیاز دانشجویان علوم سیاسی»^۲ است که در سال ۱۹۹۷ توسط انتشارات دانشگاه کورنل^۳ منتشر شد. یکی از محدود آثاری که در آن هم از روش کیفی و هم روش کمی در روابط بین‌الملل استفاده شده است، اثر فرانک پی هاروی^۴ و مایکل برچر^۵ با نام «ارزیابی روش‌شناسی‌ها در مطالعات بین‌الملل»^۶ است که توسط انتشارات میشیگان در سال ۲۰۰۲ منتشر کرد. کتاب دیگری با عنوان «موارد، اعداد، مدل‌ها، روش‌های پژوهش در روابط بین‌الملل»^۷ توسط دتلفت اف اسپرنتز^۸ و پائل ولینسکی-ناهمیاس^۹ در سال ۲۰۰۴ توسط انتشارات دانشگاه میشیگان منتشر شده است.

۴. هر چند دو اصطلاح روش‌ها و روش‌شناسی‌ها در برخی مواقع به جای یکدیگر مورد استفاده قرار می‌گیرند، در اینجا تمایزی که موزز^{۱۰} و کنتسن^{۱۱} در مورد این دو واژه استفاده می‌کنند، به کار گرفته شده است. در واقع، به باور آنها روش‌شناسی این پرسش موسع‌تر مطرح می‌سازد که ما چگونه نسبت به چیزی معرفت و دانش پیدا می‌کنیم، هر چند روش‌ها به شیوه‌ها یا ابزارهای پژوهشی خاصی اشاره دارد. کتاب این دو با عنوان «روش‌های کسب دانش، روش‌شناسی‌های رقیب در پژوهش اجتماعی و سیاسی»^{۱۲} در سال ۲۰۱۲ در

1. Stephen Van Orver

2. Guide to Methods for Students of Political Science

3. Cornell

4. Frank P. Harvey

5. Michael Brecher

6. Evaluating Methodologies in International Studies

7. Cases, Numbers, Models: International Relations Research Methods

8. Detlef f Sprintz

9. Yael Wolinsky-Nahmias

10. Moses

11. Knutsen

12. Ways of knowing: Competing Methodologies in Social and Political Research

انتشارات Palgrave به چاپ دوم رسید.

۵. برای این که بدانید نظریه‌های روابط بین‌الملل چگونه وقوع حوادث فاجعه‌بار در سیاست خارجی کمک کرده است، به مقاله استفن والت با عنوان «رابطه میان نظریه و سیاست در روابط بین‌الملل»^۱ در سال ۲۰۰۵ مراجعه کنید.